

Hajaannuksesta yhteistyöhön

Veli-Matti Ritakallio: *VTT, professori, sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto*
vemari@utu.fi

Janus vol. 14 (3) 2006, 333-335

Janus

Sosiaalipolitiikan asemassa tieteenä ja oppiaineena 2000-luvun alun Suomessa on toivomisen varaa. Ensinnäkin valtakunnallinen akateeminen yhteistyö on hajaannuksen tilassa. Järjestelmällistä yhteistyötä alan yksikköjen välillä ei ole lukuun ottamatta Pertti Koistisen koordinoimaa työverkkotutkijakoulua. Alalla ei ole omaa valtakunnallista tutkijakoulua, joka kantaisi sosiaalipolitiikan nimeä. Toisin on laita lähes kaikilla muilla läheisillä aloilla. Olen kadehtien seurannut sivusta kuinka sosiaalityö on vyyryntynyt valtakunnallisen tiiviin yhteistyön ja siihen liittyvän edunvalvonnan myötä. Sosiaalityöllä on oma tutkijakoulunsa, ammatillinen lisensiaattikoulutus sekä SOSNET, valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkko. Sosiaalipolitiikalla ei ole tähän verrattuna mitään muuta kuin kourallinen pieniä yksikköjä.

Panostus korjaavan sosiaalityön koulutukseen sosiaalipolitiikan sijasta on sikäli linjakas ratkaisu, että Suomessa on annettu ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan, vähimmäisturvan tason, rapautua viimeisen viidentoista vuoden aikana niin, että turvan taso ei ole lähelläkään eurooppalaisen virallisen köyhyysrajan tasoa. Samaan aikaan on kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten lukumäärä noussut 9 000:sta 15 000:een. Osin tästä syystä on aiheutunut mittava sosiaalityöntekijäpula. Vähimmäisturvan tason rapautuminen ja huostaanottojen räjähdysmäinen kasvu eivät tietenkään ole suorassa syy-seuraus -suhteessa, mutta ne osaltaan viestivät politiikan painotusten merkittävästä muutoksesta.

Myös kotimainen alan yksittäisten tutkijoiden yhteistyö yli yliopistorajojen on ymmärtääkseni vähäistä. Ainakin Turussa asiantila on se, että kanssakäyminen ja yhteistyö on paljon vilkkaampaa ulkomaisten kuin kotimaisten kollegojen kanssa.

Yliopistollisen sosiaalipolitiikan identiteetti saattaa olla hämärtynyt tai jakautunut. Pienessä maassa on järkevää, että yksiköt profiloituvat ja erikoistuvat. Näin on myös käynyt. Rajansa kuitenkin kaikella. Tosiasia on, että sosiaalipolitiikka on käytännönläheinen tiede. Koulutuksen odotetaan tuottavan alan kehittämis-, hallinto- ja johtotehtäviin asiantuntijoita, jotka tuntevat sosiaalipolitiikan harjoittamisen vaihtoehtoisia tapoja ja osaavat kriittisesti arvioida ja kehittää olemassa olevia järjestelmiä. En kuitenkaan ole varma, onko kollegoiden kanssa yhteinen edes se käsitys, että sosiaalipolitiikan ydinkäsité on hyvinvointi. Tätä myöden syntyy myös läheinen yhteys sosiaalityöhön, jonka ydinkäsité on hyvinvoinnin kääntöpuolella, sosiaalisissa ongelmissa. Toisin kuin ilmeisesti muilla kotimaisilla paikkakunnilla, Turussa sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön yhteys opetuksessa ja tutkimuksessa on läheinen ja toimiva.

Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksella sosiaalipolitiikan identiteettiä on pyritty pitämään selkeänä ja lähellä alan peruskysymyksiä. Tutkimuksen ja koulutuksen ytimessä on se, miten erilaiset institutionaaliset ratkaisut tuottavat hyvinvointia sosiaalisten riskien kohtaamille. Lähestymistapa on tyypillisesti vertaileva. Lai-

”Hajaannuksesta..”

toksen strategiassa onkin mainittu, että ”Sosiaaliturvajärjestelmien vaikutusten kansainvälinen vertailu ja arviointi on keskeinen sosiaalipoliittikan laitoksen tutkimuksen ja koulutuksen painopistealue.” Tämä edellyttää sekä järjestelmäanalyysien että hyvinvointitutkimuksen hallintaa. Koulutuksessa opiskelijat perehdytetään sosiaalisiin riskeihin, erilaisiin hyvinvointi-instituutiioihin sekä hyvinvointivaikutusten tutkimiseen. Teoreettisen opetuksen ohella keskiössä on empiirinen sosiaalitutkimus. Laitoksen ehkä äärimmäistäkin pitäytymistä perusteissa kuvastanee se, että henkilökunnasta kymmenkunta on ainakin osassa tutkimustoimintaansa keskittynyt köyhyyteen. Seebom Rowntree aloitti brittiläisen empiirisen sosiaalitutkimuksen tradition köyhyyttutkimuksellaan 105 vuotta sitten. Jonathan Bradshaw (2001) on kutsunut Rowntreen tutkimusta näyttöön perustuvan politiikkatutkimuksen lähtökohdaksi. Edelleen köyhyyden ohella monet muutkin perheiden, työntekijöiden, sairaiden, opiskelijoiden, maahanmuuttajien ym. ryhmien erinäiset hyvinvoinnin kysymykset kaipaavat tutkimusta, jonka tulokset ovat klassisen empiirisen sosiaalitutkimuksen mukaisesti politiikkarelevantteja. Jos alan tutkimustoiminta menettää politiikkarelevanssinsa ja hakeutuu sosiaalisen kentän marginaaleihin, on vaarassa koko tieteenala.

Sosiaalipoliittikan identiteettiä heikentää se, että meillä on yhteinen tutkimuskohde, mutta ei omia menetelmiä. Tästä seuraa sosiaalipoliittikan poikkeuksellinen monitieteisyys. Sosiologia, taloustiede, tilastotiede, väestötiede, yhteiskuntafilosofia, sosiaalipsykologia, oikeustieteet, valtioppi ja poliittinen historia tarjoavat relevantteja aineksia hyvinvointikysymysten tutkimiseen ja ymmärtämiseen. Tuskin kukaan voi yksinään hallita näitä kaikkia näkökulmia.

Sosiaalipoliittikan laitosten on aika ryhtyä verkottumaan ja tiivistämään yhteistyötä. Laitosten erilaiset profilit on syytä kääntää vahvuuksiksi. Esimerkiksi opetuksessa olisi syytä harkita vaih-

toa ainakin sen verran, että opiskelijat tiedostavat ja hahmottavat laitosten profiilierot. Se olisi avartavaa. Jossain määrin tällaista vaihtoa on jo ollutkin. Lisä ei olisi pahitteeksi. Asiaa voisi myös systematisoida. Esimerkiksi Turussa on vajetta sosiaalipoliittikan historian, polttavien yhteiskuntafilosofisten kysymysten ja vaikkapa globaalien sosiaalisen kestävän kehityksen kysymysten osalta. Ei tarvittaisi luentosarjoja. Jo muutaman tunnin luento voisi sytyttää sellaisia opiskelijoita, jotka mahdollisesti eivät ole syttyneet oman yliopiston opettajien luennoista. Rahaa tähän ei kuluisi paljon matkakuluja enempää. Kyse on tahdosta.

Yleisemmin akateemisen valtakunnallisen yhteistyön mallia voisi ottaa sosiaalityöstä. Yhtenä tavoitteena tulisi olla sosiaalipoliittikan tutkijakoulu. Se helpottaisi ohjausjärjestelyjä tilanteissa, joissa koulutuksessa olevien lähestymistavat ovat hyvin erilaiset kuin oman yliopiston professorien osaaminen. Aloittaa voisi sillä, että pidettäisiin vuosittain alan jatkokoulutettavien tapaamisia. Myös peruskoulutuksen tutkintovaatimuksia olisi aika-ajoin syytä vertailla. Mikä yhteinen perusta esiintyy kaikkien paikkakuntien vaatimuksissa ja mikä erottaa niitä? Tällainen vertailu auttaisi itsetuntemuksen ohella muiden tuntemuksessa. Organisoituminen edistäisi myös akateemisen sosiaalipoliittikan edunvalvontaa. Meillä saattaa välillä hämärtyä se, että edustamamme alan paino kansantaloudessa on merkittävä, yksittäisenä instituutiona suurin. Kansantaloudesta neljännes ohjautuu sosiaalipuolelle. Taas tulen sosiaalityövertailuun. Vuotuisista noin 40 miljardin sosiaalimenoina vain muutama prosentti menee sosiaalityöhön. Kuitenkin koulutuksellisesti on niin, että isompi satsaus on sosiaalityössä. Tietysti se on työvaltaisempaa, mutta liittoutuessaan ja halutessaan sosiaalipoliittikan professorit voisivat harjoittaa Opetusministeriön suuntaan valistusta tässäkin asiassa.

Sosiaalipoliittisen tutkimuksen asema sosiaalitieiden ja sektoritutkimuksen kentässä on ahdas.

”Hajaannuksesta...”

Osa virkamiestutkimuksesta on sellaista, että se voitaisiin ulkoistaa yliopistoihin. Sektoritutkimuslaitosten etulyöntiasema on siinä, että niillä on omia aineistojaan, jota ei helpolla muille anneta. Tässä suhteessa tulisi kehittää uusia käytäntöjä niin, että yliopistot ja vaikkapa Stakes tai Kelan tutkimusosasto tekisivät enemmän yhteistyötä, jossa yhteistyön keskeinen osa olisi rekisteriaineistojen luovuttaminen tutkimuskäyttöön yliopistoille. Syntyisi muodikkaita win-win ratkaisuja. Sosiologiaan nähden tilanne on se, että monista sosiologian tutkijoista on vähitellen tullut käytännössä sosiaalipolitiikan tutkijoita. Se ei liene vahingollista.

Akateemiselta sosiaalipolitiikalta odotetaan nyt erityisesti innovatiivisuutta ja taloudellista näkökulmaa turva-asioissa. Vaatimusten ja käytännön välillä on kuitenkin merkillinen ristiriita. Itse olen esittänyt useaan otteeseen usealla foorumilla vähimmäisturvajärjestelmän suoraviivaistavaksi tehokkaaksi ratkaisuksi verotettavan tulon alarajan (perusvähennyksen) nostoa nykyisestä 1 400 eurosta noin 9 000 euroon. Se ratkaisisi suuren osan perusturvan ongelmista. Toimeentulotuen käyttö ensisijaisten toimeentuloturvaetuksien täydennysapuna loppuisi. Kunnallisveron palauttaminen takasin toimeentulotukena lakkaisi. Sosiaalihuolto voisi paremmin keskittyä varsinaiseen tehtäväänsä. Turvan

nettotaso nousisi virallisen EU-köyhyysrajan tasolle. Toistasataatuhatta lasta pääsisi paremman toimeentulon pariin. Toteutettaisiin sosiaalisesti kestävä kehitys. Tämä innovatiivinen ratkaisu tehlataan kuitenkin heti kättelyssä viitaten sen taloudellisen toteutuksen mahdottomuuteen. Tämä on merkillinen dilemma, tehokkuutta kaikista systeemeistä vaativan ajan hengen mukaisesti luulisi, että tehostavat ratkaisut kiinnostavat, mutta ei. Sosiaalipoliittista järjestelmää ja sitä kehittämään palkattuja asiantuntijoita on turha arvostella järjestelmän ongelmista, mikäli järjestelmää suoraviivaistavat tehokkaat ratkaisut näin tehlataan.

Käsittäkseni akateemisen sosiaalipolitiikan odotetaan kouluttavan asiantuntijoita sosiaalipolitiikan kehittämiseen. Sosiaalipolitiikan tutkimukselta odotetaan kriittistä arvioivaa poliitikarelevanttia otetta ja tuloksia, jotka kertovat väestöryhmien hyvinvoinnista ja hyvinvointieroista sekä järjestelmien toimivuudesta ja puutteista. Sosiaalipolitiikan tutkijoilta odotetaan panna yhteiskunnalliseen keskusteluun.